

Михалюк Олексій Юрійович
аспірант кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Анотація. У публікації розглянуто такі особливості публічних інвестицій як специфічний склад учасників, їх цільове спрямування, довгостроковий характер, мультиплікативний ефект. Наведено приклади реалізації таких інвестицій в країнах ЄС. Підкреслено нагальну потребу у розвитку публічного інвестування для України. Зазначено на певних кроках щодо напрацювання правових підходів до публічного інвестування в Україні, а саме схваленні проекту Дорожньої карти реформування управління публічними інвестиціями. Констатовано, що Україні потрібно розробити і впровадити комплексне і системне правове регулювання у цій сфері, що буде передбачати чіткі, зрозумілі, послідовні та взаємопов'язані правила, здатні покращити прозорість та ефективність використання публічних.

Ключові слова: державні інвестиції, відновлення України, фінансування, бюджет, інвестиційна діяльність, публічні інтереси.

Загально відомо, що публічні інвестиції відіграють важливу роль у розвитку економіки будь якої держави. Широкого поширення вони набули у країнах Європейського Союзу (далі – ЄС), коштами яких реалізуються різні проекти, як на національному, так і рівні ЄС, і які спрямовані на покращення інфраструктури, підтримку інновацій та стимулювання економічного зростання. Як приклад наведемо проекти в рамках Транс'європейських мереж (TEN), що охоплюють надання інвестиції у транспортну, енергетичну та телекомунікаційну інфраструктуру, яка має стратегічне значення для Європейського Союзу. В межах TEN наразі реалізовано проекти: (1) розвитку і модернізації автомобільних доріг, залізниць, водних шляхів і аеропортів для покращення зв'язків між країнами ЄС (TEN-T – Транс'європейська транспортна мережа); (2) з розширення і зміцнення енергетичної інфраструктури, такі як міжсистемні електричні зв'язки, які сприяють інтеграції енергетичних ринків і посиленню енергетичної безпеки (TEN-E – Транс'європейська енергетична мережа). До цього додамо, що ЄС надає фінансування для структурних реформ у державах-членах через різні фонди, такі як Європей-

ський фонд регіонального розвитку (ERDF) та Європейський соціальний фонд (ESF). Їх кошти використовуються для підтримки малого і середнього бізнесу, розвитку освітніх програм, фінансування проектів, що забезпечують стале використання ресурсів і захист довкілля та ін. [1; 2; 3; 11] Показово, що у багатьох країнах ЄС, таких як Німеччина, Іспанія та Данія, публічні інвестиції використовуються для підтримки розвитку відновлювальних джерел енергії (вітряної, сонячної та біоенергетичної). Це не тільки сприяє зменшенню викидів вуглецю, але й створює нові робочі місця і стимулює технологічний прогрес [7].

Як ми продемонстрували, публічні інвестиції в країнах ЄС наразі є важливим способом для стимулювання економічного зростання, соціального прогресу та екологічної стійкості. Через ці інвестиції ЄС вдається реалізувати амбітні цілі щодо інновацій, регіонального розвитку та сталого розвитку, що сприяє зміцненню європейської інтеграції та глобальної конкурентоспроможності.

Наведені та інші приклади засвідчують нагальну потребу у розвитку публічного інвестування для України. Особливої актуальності воно набуває сьогодні, коли перед нашою державою постає завдання відновлення інфраструктури, що була пошкоджена у результаті повномасштабного вторгнення на українську землю російського агресора, а також зважаючи на глобальні виклики, такі як зміни клімату та розвиток нових технологій. Тож очевидно, що наукова розробка і подальше провадження отриманих результатів стане запорукою у виробленні дієвих і ефективних правових механізмів для залучення фінансових ресурсів у різні галузі, включаючи інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я та багато інших, а також щодо оптимізації витрат та досягнення максимальної ефективності використання публічних коштів. Належне фінансово-правове регулювання публічних інвестицій взмозі запобігти фінансовим кризам та дефіциту державного та місцевих бюджетів, сприяти впровадженню прозорих механізмів витрат та відкритості у публічних фінансах, запобігаючи корупції та нецільовому використанню фінансових ресурсів.

Науковці називають низку особливостей публічних інвестицій [4; 5; 8; 9; 12]. Позначимо деякі з них. По-перше, це специфічний склад учасників таких відносин. Так, згідно із ст. 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. Інвестиційна діяльність провадиться на основі: (а) інвестування, що здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими

асоціаціями, спілками і товариствами, а також громадськими і релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній власності; (б) державного інвестування, що здійснюється органами державної влади за рахунок коштів державного бюджету, позичкових коштів, а також державними підприємствами та установами за рахунок власних і позичкових коштів; (в) місцевого інвестування, що здійснюється органами місцевого самоврядування за рахунок коштів місцевих бюджетів, позичкових коштів, а також комунальними підприємствами та установами за рахунок власних і позичкових коштів; (г) державної підтримки для реалізації інвестиційних проєктів; (д) іноземного інвестування, що здійснюється іноземними державами, юридичними особами та громадянами іноземних держав; (є) спільного інвестування, що здійснюється юридичними особами та громадянами України, юридичними особами та громадянами іноземних держав [10]. Аналіз наведеної статті дозволяє констатувати, що суб'єктами публічного інвестування можуть бути: держава в особі органів державної влади за рахунок коштів державного бюджету, позичкових коштів; державні підприємства та установи за рахунок власних і позичкових коштів; територіальною громадою в особі органів місцевого самоврядування за рахунок коштів місцевих бюджетів, позичкових коштів; комунальні підприємства та установи за рахунок власних і позичкових коштів.

По-друге, це цільове призначення такого роду інвестицій. Так, публічні інвестиції здійснюються з метою вирішення певних соціальних, економічних чи екологічних завдань, які важливі для суспільства. Мова йде, приміром, про будівництво інфраструктурних об'єктів, таких як дороги, мости, лікарні, школи, а також проєкти в галузі охорони довкілля та підтримки нових технологій. По-третє, зважаючи на глобальність таких проєктів, публічні інвестиції мають довгостроковий характер, їх реалізація потребує тривалого часу.

По-четверте, вони мають мультиплікативний ефект. У ст. 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» закріплено, що інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [10]. Однак, на наше міркування, лише соціальним та екологічним ефектом така діяльність не обмежується. Як справедливо вказують економісти та фінансисти, мультиплікаційний ефект публічних інвестицій відноситься до процесу, в якому первинні державні витрати на інвестицій-

ні проекти призводять до подальшого генерування доходів та економічної активності, що перевищує початкову суму інвестицій. Це є вкрай важливо щодо визначення впливу державних інвестицій на економіку. Так, мультиплікаційний ефект виникає у разі, коли, наприклад, урядові проекти в інфраструктуру, освіту або інші галузі мають наслідком здійснення інвестиційної діяльності приватних суб'єктів. Своєю чергою інвестиційні витрати господарюючих суб'єктів стимулюють додаткову економічну активність, створюють робочі місця, збільшують податкові надходження до бюджетів та підвищують загальний національний дохід. Іншими словами відбувається загальне зростання економіки в державі.

Тож, публічні інвестиції відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку будь-якої країни. Вони можуть стати дієвим інструментом як для вирішення глобальних завдань, так і вирівнювати регіональні диспропорції у надходженні коштів, підтримувати важливі галузі економіки і забезпечувати численні потреби населення. Водночас не дивлячись на масштаб і глобальне значення публічних інвестицій, їх можливості створювати ефективні та стабільні фінансові механізми для розвитку суспільства і досягнення стратегічних цілей держави, в Україні наразі не створено їх дієву та ефективну правову основу. Сьогодні наявне лише фрагментарне правове регулювання відносин із публічного інвестування, існуючі закони та нормативні акти, які регулюють публічне інвестування в Україні, не утворюють єдиної, послідовної системи. нормативні положення розпорошені по різних нормативно-правових актах, не пов'язані між собою чіткою структурою та логікою, що ускладнює їх застосування. Окрім того, можна констатувати і наявність певних прогалин у законодавстві, зокрема щодо джерел фінансування, форм і способів реалізації інвестицій, а також механізмів співфінансування інвестиційних проектів.

Поряд із тим підкреслимо, що доволі значна робота у напрацюванні правових підходів до публічного інвестування все таки відбувається в Україні. Так, 22 грудня 2023 року Кабінетом Міністрів України було схвалено проект Дорожньої карти реформування управління публічними інвестиціями. Таким чином забезпечено виконання структурного маяка, передбаченого Меморандумом про економічну та фінансову політику з Міжнародним валютним фондом [6]. Як вбачається, такі кроки для нашої держави є вкрай важливими, адже Україні потрібно розробити і впровадити комплексне і системне правове регулювання у цій сфері,

що буде передбачати чіткі, зрозумілі, послідовні та взаємопов'язані правила, здатні покращити прозорість та ефективність використання публічних, і зокрема, державних ресурсів, а також сприяти більш активній участі приватного сектору через механізми співфінансування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Regulation (EU) 2022/869 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on guidelines for trans-European energy infrastructure, amending Regulations (EC) No 715/2009, (EU) 2019/942 and (EU) 2019/943 and Directives 2009/73/EC and (EU) 2019/944, and repealing Regulation (EU) No 347/2013 URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.152.01.0045.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A152%3ATOC

2. Regulation (EU) No 1315/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 on Union guidelines for the development of the trans-European transport network and repealing Decision No 661/2010/EU. Official Journal of the European Union. 2013. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013R1315>.

3. Trans-European Networks for Energy URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/infrastructure/trans-european-networks-energy_en

4. Бойчук Р. П. Інвестиційна діяльність держави: проблеми правового регулювання. Концепція «Індустрія 4.0»: проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні монографія / [С. М. Білоусов, І. В. Борисов та ін.]; за ред. С. В. Глібка. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/7513>

5. Гладишевський А. В., Коробчук Т. І. Фінансовий механізм публічного інвестування в сучасних умовах. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1555/1496>

6. Дорожня карта реформування системи управління публічними інвестиціями: проєкт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-dorozhniu-kartu-reformuvannia-upravlinnia-publichnymu-investytsiham>

7. ЄС інвестує більш ніж €1 млрд у транс'європейські енергетичні проєкти. URL: <https://greendeal.org.ua/yes-investuye-bilsh-nizh-e1-mlrd-u-transyevropejski-energetychni-proekty/>

8. Линник О. А. (2024). Публічне адміністрування інвестицій в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Київський часопис права*. 2024. № 4. С. 67–74. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.4.10>

9. Павлюк К. В. Державні інвестиції і партнерство держави і бізнесу. Наукові праці КНТУ. Економічні науки. 2009. Вип. 15. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42031284.pdf>

10. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

11. Транс'європейська транспортна мережа. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL:<https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29013.pdf>

12. Третяк Ю. Реформування системи публічного інвестування в контексті державної регіональної політики. URL: <https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/42477.pdf>

Якутін В'ячеслав Володимирович
аспірант кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРО ПРИЧИНИ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Анотація. У публікації акцентовано увагу на ухиленні від сплати податків і зборів як проблемі, що має глобальний характер, національний і міжнародний рівень розповсюдження. Позначені причини, що зумовлюють платників податків до ухилення від сплати податків. Констатовано, що реалізація положень, зазначених у Національній стратегії доходів до 2030 року, може мати наслідком вишукування платниками податків нових способів ухилення від оподаткування.

Ключові слова: правове регулювання, податки, податкова система, адміністрування податків, податкові органи, справедливість оподаткування, стабільність оподаткування.

Проблема ухилення від сплати податків характерна для всього сучасного світу. Вона має глобальний характер, впливає на економічну стабільність і справедливість оподаткування, здатність держав фінансувати різноманітні публічні видатки. Це пов'язано із тим, що вона має наслідком значні втрати доходів державного і місцевих бюджетів. Це, своєю чергою, обмежує здатність фінансувати за бюджетні кошти освіту, охорону здоров'я, охорону правопорядку, обороноздатність, інфраструктуру та інші важливі публічні послуги, призводить до збільшення державного боргу або скорочення державних витрат, і в цілому негативно впливає на економічне зростання країни.

Як справедливо вказує В. М. Михалчич, ухилення від сплати податків є негативним явищем, яке проявляється як на національному, так